

ТЕОРЕТИЧНЕ АНАЛІЗУВАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СОЦІАЛЬНОЇ БАЖАНОСТІ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

А. В. Шевченко

здобувач СВО «бакалавр» спеціальності Психологія

Херсонський державний університет

Постановка проблеми. У кожної людини є сформована система особистісних цінностей, які є для неї важливими орієнтирами у повсякденному житті. Формування ціннісних орієнтацій – це значущий крок у становленні особистості, впродовж життя вони можуть неодноразово змінюватися, доповнюватися і переосмислюватися. Юнацький вік є найважливішим відрізком часу у становленні та розвитку системи цінностей людини. Це час формування дорослої, зрілої особистості. Від системи сформованих цінностей особи юнацького віку залежатиме її майбутнє. Однак, необхідно враховувати досить потужний вплив соціуму, і тому, дуже часто особи юнацького віку змінюють свої пріоритети на ті, які є більш бажаними для суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ціннісних орієнтацій та соціальної бажаності мають міждисциплінарний характер і реалізуються в сфері різних галузей наук, зокрема психології, соціології, філософії, педагогіки та ін.

Значна кількість українських та зарубіжних учених займалися проблемою ціннісних орієнтацій людини, серед них В. Баранівський, О. Блинова, О. Голюк, О. Гриньова, В. Марчук, У. Михайлишин, М. Рокіч, Н. Савченко, С. Шалова, Ш. Шварц та ін.

У коло дослідників, які вивчали феномен «соціальної бажаності» входять А. Едварс, Д. Марлоу, Д. Краун, Д. Паулюс, А. Бочаров, У. Кондратьєва, М. Молоканова, Є. Осін, Н. Салміна, І. Боровинська та ін.

Проблема впливу соціальної бажаності на ціннісно-сміслову систему молоді вимагає більш поглибленого наукового аналізування, узагальнення та висвітлення. Актуальність вирішення окресленої проблематики, недостатне

розроблення теоретичних та практичних її аспектів у науковій площині, а також соціальна значущість, зумовили вибір нашої теми: «Теоретичне аналізування взаємозв'язку соціальної бажаності та ціннісних орієнтацій в юнацькому віці».

Мета статті полягає у теоретичному дослідженні феномену соціальної бажаності та ціннісних орієнтацій осіб юнацького віку.

Виклад основного матеріалу. Юнацький вік у психології – це етап «входження» особистості в доросле життя, проміжний пункт між дитинством та соціальною зрілістю. На думку української дослідниці О. Гриньової, це віковий період в якому індивід «набуває можливості не лише створювати ідеальні когніції свого майбутнього, але й автономно реалізовувати здійснені життєві вибори» [3, с. 10]. Відомо, що в цей час у осіб юнацького віку формується здатність до самотворення власної системи ціннісних орієнтацій.

Ціннісні орієнтації, з погляду О. Голюк, можна визначити як вибір людиною певних матеріальних і духовних цінностей як об'єктів, що визначають її цілеспрямовану життєдіяльність, весь спосіб життя. В ціннісних орієнтаціях акумулюється життєвий досвід людей, вони є своєрідним індикатором ієрархії переваг, які людина надає тим чи іншим цінностям у процесі своєї життєдіяльності [2, с. 43].

Система ціннісних орієнтацій зазнає змін впродовж усього життя, особливо це простежується в юнацькому віці. Основним важелем тиску є суспільство, соціальні норми та соціальні очікування [1; 5]. Існуючи та функціонуючи за своїми правилами, соціум має досить потужний вплив на кожного свого індивіда. Прагнучи до позитивного та конструктивного взаємовпливу, взаємообміну з суспільством, особистість підкорюється йому, представляючи себе у вигідному світлі. Це складає основну сутність феномену «соціальної бажаності».

Поняття «соціальної бажаності» розглядається у двох вимірах, перший пов'язаний з валідністю психодіагностичних особистісних методик та опитувальників, другий розглядає соціальну бажаність як особистісну рису, яка полягає у прагненні показати себе з кращого боку.

Психологи Н. Салміна, Т. Іовлева і І. Тиханова, тлумачать поняття соціальної бажаності, як явище соціального способу дії, що дозволяє людині зайняти місце в новій соціальній ситуації і вибудувати відносини з учасниками взаємодії [4]. Вони виділяють наступні компоненти соціальної бажаності:

- мотиваційний компонент є прагненням до визнання значущими іншими, прагненням відповідати соціальним очікуванням, щоб отримати позитивну оцінку;
- когнітивний компонент є знанням вимог і норм, які існують в соціумі;
- інтерактивний компонент є здатністю розуміти соціальну ситуацію, оцінювати свою поведінку з точки зору соціальних правил;
- регулятивний компонент є вмінням регулювати та коректувати свою поведінку за посередництва відомих знань та правил [4, с. 82].

Здійснивши теоретичне аналізування зазначеної проблематики, зауважимо, що ефект соціальної бажаності може мати місце в будь-якій значущій соціальній ситуації. Юнаки та дівчата почасти підтримують та демонструють соціально «схвалені» зразки поведінки, не замислюючись над їхньою сутністю і походженням. Вважаємо, що явище соціальної бажаної поведінки безпосередньо пов'язане з соціальним оточенням, з значущими іншими, можливістю групи впливати на окремо взятую людину. Таким чином, індивід погоджуючись з думкою більшості, з позицією або з соціальними нормами малої групи чи первинного колективу, отримує підтримку і схвалення з боку членів групи, і навпаки, якщо він йде проти загальноприйнятих норм, то зустрічається з невдоволенням, відкиданням, засудженням, ненавистю та придушенням. У такому випадку соціальні очікування не реалізуються, не справджуються [6] і вступають у дію механізми соціальних санкцій.

Приходимо до висновку, що під тиском суспільства, соціальних очікувань, загальноприйнятої думки, ціннісні орієнтації осіб юнацького віку можуть змінюватися. Ці зміни пояснюємо феноменом «соціальної бажаності», який потребує скрупульозного емпіричного дослідження.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в емпіричному дослідженні та теоретико-методологічному обґрунтуванні психологічного взаємозв'язку соціальної бажаності та ціннісних орієнтацій осіб юнацького віку.

Література:

1. Блинова О. Є. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: монографія. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський, 2018. С. 6–29.
2. Голук О. А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 6 (155). С. 41–44.
3. Гриньова О. М. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій особистості в пізньому юнацькому віці. *Проблеми педагогічної та вікової психології*. 2018. №6. С. 9–13.
4. Салмина Н. Г., Иовлева Т. Е., Тиханова И. Л. Методика диагностики социально желательного поведения, исследование феномена социально желательного поведения в дошкольном возрасте. *Психологическая наука и образование*. 2006. №4. С. 81–94.
5. Popovych I. S. Social expectations – a basic component of the system of adjusting of social conduct of a person. *Australian Journal of Scientific Research*. 2014, 2(6), P. 393–398.
6. Popovych I. S. Social expectations in primary school age. *Proceedings of the 2nd International Academic Congress «Fundamental Studies in America, Europe, Asia and Africa», 27 Sept. 2014. USA. Vol. II. New York. 2014. P. 176–180.*